

Piacértékelési kritériumrendszer a stratégiaképzés szolgálatában

Komáromi Tamás, Dr. Bacskai Miklós, Gyáni Gergely
Healthware Tanácsadó Kft.

Cél: A támogatási döntéseknél általános igény egy olyan döntéstámogató, értékelési rendszer kialakítása, amely segít a prioritások képzésében, ezzel hozzájárul a sokszereplős, szabályozást igénylő szituációk optimális megoldásainak kereséséhez.

Módszertan: Az elemzés során öt különböző nézőpontból vizsgáljuk meg a hazai fixcsoport-képzés hatását és eredményességét. A felállított kritériumrendszer első vizsgálati aspektusaként az elemzés tárgyául szolgáló szegmensek, jelen esetben a fixcsoportok, orvosszakmai szempontú értékelése történik meg. Ezt követően a piaci szereplők szemszögéből értékeljük a piaci környezetet, a komparátorok helyzetét különböző objektív mutatók alapján. A harmadik a szabályozó nézőpontja, ahol a támogatási környezet helyzetét és alakulását tekintjük át kiemelten a finanszírozói terhek alakulásának vizsgálatával. Felhasználói szemszögéből érintjük az objektíve mérhető orvos- és betegpreferenciákat és szokásokat illetve betegterhek nagyságát. Végül különböző kockázati tényezőket és lehetőségeket veszünk számba.

Eredmények: Míg a problémák rövid távú kezelése általában a döntések indokolatlan leegyszerűsítésével jár, a relatív sikertelenség és hosszú távú tervezés igénye rámutat a háttérbe szorított nézőpontok fontosságára. Az adott piaci szegmens besorolás alapján kapott összesített pontszámainak viszonya az elméleti maximumhoz, ill. az átlagértékek koncentrikus elhelyezkedése a vizsgált dimenziók által kijelölt állapotterben, minőségi értékelésre ad lehetőséget.

Objective: *The supervision of the reimbursed pharmaceutical market means a perpetual challenge for the decision makers. Our goal is to create a certain decision support and rating system, which are able to handle the priorities and contribute to reach the optimal solution in the situation with the regulation by multiple players.*

Methods: *We analyze the effect and the efficiency of the domestic reference-groups according to five different aspects. Based on the criteria we evaluate first the reference-groups respect to the medical profession. The next step is analyzing the market situation respect to the market players and studying the competitors according to different objective indicators. At the third aspect linked to the regulator, we focused on the reimbursement environment and the burden of financing. From the consumer's point of view we refer the objectively measurable doctor- and patient-preferences and*

the co-payments of patients. Finally we take into account some risk factors and opportunities in the future.

Results: *The short-distance solutions often simplify the decisions incorrectly, but the failures and the need of strategic planning draw attention to the importance of the ignored aspects. The relation of aggregate score of the given market segment to the theoretical maximum and the concentric position of average values in the vector space determined by examined dimensions afford chance to a quality appraisal.*

HÁTTÉR

A támogatott gyógyszerpiac felügyelete állandó feladatot jelent a döntéshozók számára, míg az egymást követő szabályozási lépések jelentős alkalmazkodó készséget kívánnak meg a piac szereplőitől.

Általános tapasztalat, hogy a forráshiányos egészségügyben zajló változtatások mögött javarészt a finanszírozó költség-megtakarításokra való törekvése dominál. Bár sürgető a felismerés, hogy a jelenlegi állapotból történő elmozdulás biztosítéka a minél szélesebb társadalmi és szakmai támogatás kialakítása, a különböző nézőpontok összeegyeztetése nem könnyű feladat. Ugyancsak problémát jelent az egyes beavatkozások hatásainak több szempont szerinti felmérése és a hatások követése.

Alapvető igény olyan döntéstámogató és értékelési rendszerek kialakítása, amelyek minden érintett számára segítséget nyújtanak a prioritások képzésében, és ezzel hozzájárulnak a sokszereplős szabályozást igénylő szituációk optimális megoldásainak kereséséhez.

MÓDSZEREK

Az ellátási helyzet célzott módosítása, az egészségügy folyamatainak tervezése a megfelelő előrejelzési eljárásokon kívül a jelenség pontos, több szempont szerinti értékelésén alapul.

A mintaelemzés során öt különböző nézőpontból vizsgáljuk meg a hazai fixcsoport-képzés hatását és eredményességét egy-egy jelentős hatóanyag példáján keresztül (1. táblázat). A felállított kritériumrendszer első vizsgálati aspektusaként az elemzés tárgyául szolgáló szegmensek, jelen esetben a hatóanyagok orvosszakmai szempontú értékelése történik meg. Ezt követően a piaci szereplők szemszögéből értékeljük a piaci környezetet, a komparátorok helyzetét különböző objektív mutatók alapján. A harmadik a

szabályozó nézőpontja, ahol a támogatási környezet helyzetét és alakulását tekintjük át kiemelten a finanszírozói terhek alakulásának vizsgálatával. Felhasználói szemszögből érintjük az objektíve mérhető orvos- és betegpreferenciákat és szokásokat, illetve betegterhek nagyságát. Végül különböző kockázati tényezőket és lehetőségeket veszünk számba.

Nézőpontok	Értéklánc	Kiterjedtség	Elemek (Példák)
(Orvos)szakmai	Szükséglet	Termékcsoport	Terápiás eredményesség, optimális megoldás, klinikai és költség alapú evidenciákkal való megalapozottság, piaci potenciál
Piaci	Kínálat	Komparátor környezet, közvetlen piaci kompetitorok	Koncentráció, növekedés, szereplők száma, marketing potenciál, törölt termékek
Szabályozói	Szabályozott kereslet	Szabályozási, támogatási környezet	Hozzáférés (EU-pont), támogatási áramlás, szabályozási eszközök közötti áfedés, árcsökkentések száma, árszabályozás
Felhasználói	Valós kereslet	Betegség prevalencia/incidencia	Átlagos arányváltozás mértéke, megyei különbségek a felhasználásban és az árakban, általános hozzáférés mértéke
Kockázati	Potenciális kereslet	Lehetőségek és kockázatok	Új termékek, új indikációk, új szereplők, új stratégiai partnerek, népegészségügyi és szűrőprogramok, állami és szociális programok

1. táblázat
Az öt nézőpont és néhány vizsgált tényező

A vizsgált tényezők többségére objektíven mérhető mutatószámok illeszthetők az adott időszak ártámogatási, forgalmi és piaci viszonyainak ismeretében. Elviekben az egyes dimenziók fontosságára és szubjektív elemeinek megítélésére kiterjesztett kérdőíves felmérés is végezhető.

Alapesetben a különböző nézőpontok súlya és elérhető összes pontszáma ugyanakkora; az egyes tényezők pontszámainak meghatározásánál törekedtünk a mért mutatószám értékének a sokaságban előforduló gyakorisága szerinti skálázására. Ennek megfelelően minden tényező 0 és 3 értéket vehet fel, az adott dimenzió szerint elérhető pontszám 15 pont.

Az egyes hatóanyagok a dimenziók összpontszámával, átlagos értékével és szórásával jellemezhetők. A csoportok eredményeinek összevonásával maga a fixetés jelensége is értékelhetővé válik.

Az összpontszám, ill. dimenzió-átlag kifejezi a vizsgált objektum összetettségét és fejlettségét az elérhető elméleti maximumhoz viszonyítva, a szórás pedig a szimmetriáját és igazságosságát. Az értékek egymáshoz képest, ill. egy adott csoportra idősorosan is vizsgálhatóak. Harmonikus a csoport fejlődése, ha a csoport pontszáma nő, de a szórás csökken, vagy stagnál. Problémát jelez, ha a növekedés, valamelyik dimenzió kárára történik, azaz a pontszám és a dimenzióértékek szórása is nő.

Az ideális döntések során a vizsgált dimenziók egyforma súllyal vesznek részt egy helyzet értékelésében és a továbblépés tervezésében, azonban a valóságban a döntések általában már egy-egy nézőpont szerint torzítanak. A torzítás mellett általános probléma még, hogy a döntéssel preferált nézőpont nagyobb súllyal szerepel egy jelenség, cselekvés megítélésében. Így fordulhat elő, hogy egy beavatkozás értékelésénél sokszor figyelmen kívül hagyjuk az egyes

dimenziók csökkenését, ill. megideologizált alulsúlyozással magyarázzuk elfogadhatóságát. Különösen problémás, ha ezzel folyamatosan élünk a szórás értékének növekedése ellenére. A komplexitás, a lefedett állapottól és szimmetria ábrázolására pókháló-diagramot használunk.

TOP	ATC	Hatóanyag	Forgalommal bíró brandek	TB támogatás*
1	C10AA05	atorvastatin	10	7 122 m Ft
2	C10AA01	simvastatin	12	2 575 m Ft
3	C09AA05	ramipril	14	2 514 m Ft
4	C08CA01	amlodipin	21	2 167 m Ft
5	C09AA04	perindopril	8	2 146 m Ft
6	A02BC02	pantoprazol	10	1 560 m Ft

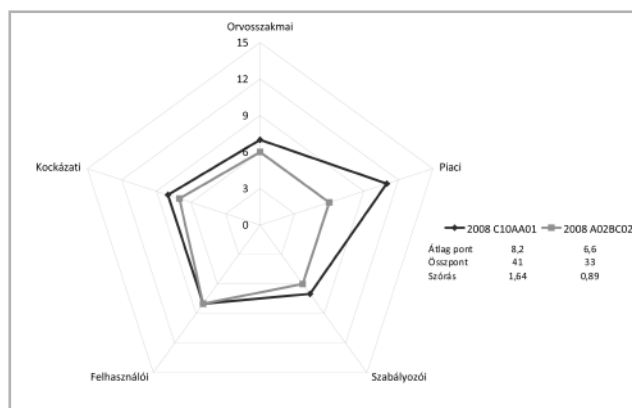
* 2009.01-06. OEP forgalmi adatok

2. táblázat
Beválogatott hatóanyagok

A vizsgálatba a hat legnagyobb támogatási áramlást generáló, referencia-árazási rendszerben résztvevő hatóanyagot vontuk be, melyekben jelenleg legalább öt versengő szereplő található (2. táblázat).

EREDMÉNYEK

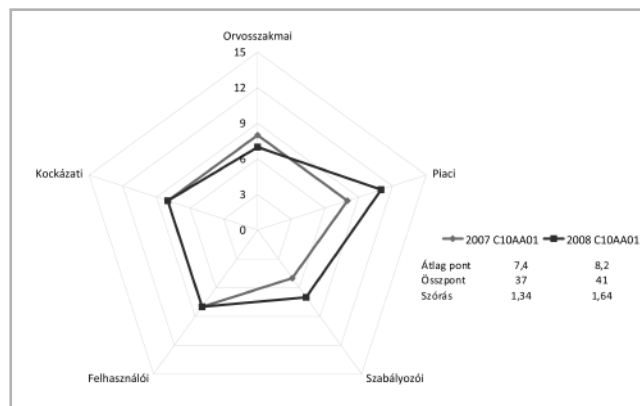
Adott piaci szegmens összesített pontszámainak viszonya az elméleti maximumhoz, ill. az átlagértékek koncentrikus elhelyezkedése a vizsgált dimenziók által kijelölt állapot térben, minőségi értékelésre ad lehetőséget. Az értékelés lehet keresztmetszeti (különböző objektumok összehasonlítása), vagy longitudinális (ugyanazon objektum állapotainak időbeli vizsgálata).

1. ábra
Két jelentős forgalmú, fixbe vont generikus hatóanyag pókháló-diagramja

A példaként kiragadott simvastatin és pantoprazol hatóanyagok tekintetében 2008-ban szinte minden nézőpont szerint a simvastatin mutat ideálisabb helyzetet. Mind az átlagos- mind az összpontszáma magasabb, viszont a magasabb szórás hangsúlyeltolódást mutat. Az 1. ábrán jól látható, hogy ez a piaci dimenziójának javára történik, s a két hatóanyag közötti legnagyobb eltérés is e dimenzióban mutat

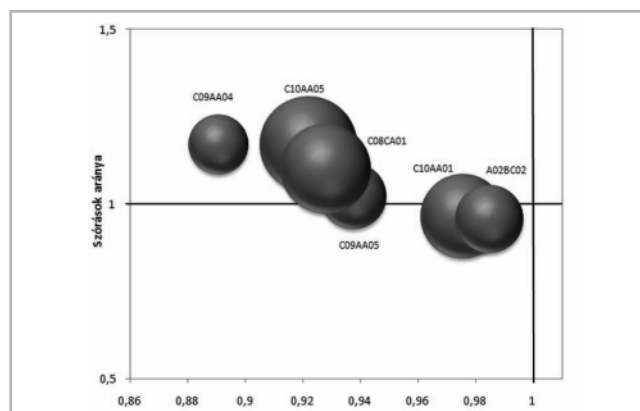
kozok. Felhasználói oldalon e két csoport esetén azonos teljesítmény mérhető.

2. ábra
A simvastatin pókháló-diagramjának változása 2007 és 2008 viszonylatában

A simvastatin 2007/2008 viszonylatában mind az átlagos pontszám, mind az összpontszám tekintetében növekedést könyvelhetünk el. Az egyes nézőpontok közötti pontszámok szórása viszont növekedett, ami azt jelenti, hogy az elért növekedés nem optimális úton zajlott. A 2. ábra jól szemlélteti, hogy a piaci és szabályozói szempontbeli javulás eredményezi az össz- és átlagos pontszám javulását, ám a többi dimenzióban nem történt érdemi változás.

A következő ábra elkészítésénél a szabályozói nézőpont súlyát kétszeresére növeltük a többiével szemben. A jelenleg relatíve gyakran történik meg a finanszírozói és kiadás-csökkentő nézőpont előnybe helyezésével a hazai egészségügy formálása során (3. ábra).

3. ábra
A vizsgált csoportokat leíró dimenziók átsúlyozásának hatása a hatóanyagra jellemző átlag és szórás értékekre 2008-ra vonatkozólag. A súlyozást követő állapot átlag és szórás értékének százalékos eltérése az eredeti állapothoz képest csoportonként

Az ábra segít kijelölni azokat a csoportokat, ahol beavatkozásra lehet szükség az átsúlyozott nézőpont szempontjából, jelen esetben a szabályozói oldalról. A vizsgált csoportok tekintetében megállapítható, hogy a súlyozás eredményeképpen a szórás négy esetben nőtt, kettő esetben csök-

kent. Az újonnan képzett súlyozott átlag azonban a megelőző érték alá csökkent minden esetben. A simvastatin és a pantoprazol arányai közel esnek az 1-es középpértékhez, ami azt jelenti, hogy az ábra szerint nincs szükség jelentős beavatkozásra, a jelenlegi beavatkozási szint intenzitásának növelésére. A perindopril és az atorvastatin esetén az átlag aránya jelentősen kisebb mint 1, ugyanakkor a szórás aránya jóval 1 fölötti értéket mutat, ami arra enged következtetni, hogy a szabályozás jelenlegi szintje alacsonyabb és nem a harmonikus utat követi ezen hatóanyagok tekintetében.

A buborékok nagysága az egyes hatóanyagok összpontszámát jelzi, ami a csoport fejlettségi szintjét tükrözi. Érdeemes megjegyezni, hogy például a pantoprazol esetén ugyan jelenleg nincs szükség beavatkozásra az ábra szerint, viszont a buborék relatíve kis mérete a csoport alacsony fejlettségi szintjére utal, ami folyamatos monitoring igényét fogalmazza meg és későbbi aktív beavatkozás szükségére hívja fel a figyelmet.

A modell továbbfejlesztési lehetőségeként a megfigyelt állapotok közötti eltérést a paraméterek euklideszi távolságának mérésével fejezzük ki. Ennek speciális esete a jelenleg használt szórás, ami nem más, mint a megfigyelt állapotnak az ideális, tökéletesen harmonikus állapottól mért euklideszi távolsága.

Előfordulhat, hogy egy dimenzió mentén vizsgálódva folyamatosan a beavatkozás igénye jelenik meg az adott tényező javítására. A kritériumrendszer relatív szigora mellett, ha nem történik meg a pontszámok emelkedése, a csoport szórás-arány értéke tartósan 1 fölött maradhat, akár az összpontszám emelkedésének ellenére is. A változtatásra ösztönző nyomás és a növekvő probléma sokszor vezet torzító jellegű, rendszeridegen beavatkozásokhoz, amely következtében az egyes „versengő” dimenziók fejlettsége és komplexitása csökken.

Meg kell jegyeznünk, hogy természetesen a kritériumrendszer tartós használata nem nélkülözheti annak folyamatos karbantartását, a felhasznált paraméterek megfelelő beavogatását és az érték-besorolási, skálázási szabályok rendszeres felülvizsgálatát. A témában érintettek preferenciáinak feltárását és mérhetővé tételét a ciklusos visszacsatolásokat adó Delphi-módszer biztosíthatja.

Az Európai Unióban számos tudásintenzív területen nyer egyre nagyobb szerepet a csoportos döntéshozatal minőségének biztosítása, mint az oktatás, vagy akár az innovációs klaszterek működtetésének hatékonysága. A kiemelt figyelemmel övezett, több szereplőt érintő gyógyszerpiaci szabályozás tipikus területe lehet egy pragmatikus, hosszú távú, stratégiai értékelő rendszer fejlesztésének.

KÖVETKEZTETÉS

Megállapítható, hogy a gyógyszerpiac nagy részét lefedő referenciacsoportok esetében a finanszírozó szabályozói nézőpontja dominál az elmúlt évek tekintetében, de ez együtt járhat a vizsgált dimenziók segítségével felvázolt ál-

lapottr torzulásával is. A problémák rövid távú kezelése általában a döntések indokolatlan leegyszerűsítésével jár, de a relatív sikertelenség és hosszú távú tervezés igénye rámutat a háttérbe szorított nézőpontok fontosságára.

A fenti megközelítés lehetőséget ad egy rendszer harmonikus, célzott felügyeleti lépéseinek tervezésére és végrehajtására, valamint az ehhez szükséges több dimenzió kezelésére alkalmas eszköztár módszertani kialakítására,

ami hosszabb távon biztosíthatja egy döntés minőségét és elfogadhatóságát.

Egy hosszútávra szóló cselekvési terv elválaszthatatlan részét kell képeznie az adott terápiás szegmenst több nézőpont szerint osztályozó kritérium-rendszernek, amely a szimulációs technikák nyújtotta előrejelzéseket kiegészítve, a választott beavatkozási stratégia eredményeinek követését is biztosíthatja.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] Paul E. Green (1970): Multidimensional scaling and related techniques in marketing analysis. Allyn and Bacon, Boston
- [2] Kruskal, J. B., and Wish. M. (1977): Multidimensional Scaling. Sage Publications. Beverly Hills. CA.
- [3] Trevor F. Cox, Michael A. A. Cox (2001): Multidimensional Scaling (2nd ed.). Chapman & Hall/CRC, Boca Raton
- [4] European Commission (2001): European report on the quality of school education Sixteen quality indicators, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities

A SZERZŐK BEMUTATÁSA

Komáromi Tamás a HealthWare Tanácsadó Kft. vezető elemző munkatársa. 2005-ben a Budapesti Corvinus Egyetemen (volt BKAE) szerezte közgazdász diplomáját. Egyetemi éve alatt

ismereteit a Rajk László Szakkollégium tagjaként szélesítette, ahol a különböző szakmai kurzusokon és vitákon való részvételen kívül a társadalmi problémák iránti nyitottságát is mélyítette. Szakmai érdeklődése középpontjában jelenleg a gyógyszer-finanszírozási rendszerek szerepelnek.

Dr. Bacskai Miklós a HealthWare Tanácsadó Kft. ügyvezető igazgatója. Diplomáit a Debreceni Orvostudományi Egyetem Általános Orvostudományi Karán (1999), és a Szegedi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kará-

nak orvos-szakközgazdász szakán (2000) szerezte. 2000-től az Országos Egészségbiztosítási Pénztár Gyógyszerügyi Főosztályán dolgozott, 2001-2002 között elemzési osztályvezető, 2002-2004 között gyógyszer-támogatási osztályvezető munkakörben. Szakmai gyakorlatait farmakoökonomia és információs rendszerszervezés területén szerezte.

Gyáni Gergely 2008-ban végzett a Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdaságtudományi Karán, Makrogazdasági elemző és előrejelző főszerkesztőn.

Ebben az évben került a Healthware Kft. gyakornoki programjába majd azóta ugyanott piacelemzőként és tanácsadóként dolgozik. Érdeklődési területe a gyógyszerpiaci folyamatok elemzése ökonometrikus modellek segítségével.